

РОЗДІЛ 9. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЯК ОСНОВА ПОДАЛЬШОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

INVESTMENT ATTRACTIVENESS AS A BASIS FOR FURTHER ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION

УДК 332

Коломицева О.В.

д.е.н, професор,
завідувач кафедри економічної
кібернетики і маркетингу
Черкаського державного технологічного
університету

Коломицев А.О.

здобувач кафедри економічної
кібернетики і маркетингу
Черкаського державного технологічного
університету

У статті проведено аналіз проблем, що перешкоджають підвищенню інвестиційної привабливості регіонів. Визначено фактори впливу на обсяги інвестиційних вкладень. Обґрунтована гостра необхідність участі держави в підтримці високотехнологічних галузей виробництва та досліджена зарубіжна практика участі держави в підвищенні інвестиційної привабливості регіонів.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інвестиційні вкладення, інвестиційні проекти, інвестиційна політика держави.

В статье проанализированы проблемы, которые препятствуют повышению инвестиционной привлекательности регионов. Определены факторы влияния на объемы инвестиционных вложений. Обоснована острая необходимость участия государства в поддержке высокотехнологических

отраслей производства и исследована зарубежная практика участия государства в повышении инвестиционной привлекательности регионов.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, инвестиционные вложения, инвестиционные проекты, инвестиционная политика государства.

The article analyzes the problems hindering the improvement of investment attractiveness of regions. It determines the influence factors on the volume of investments. The article includes study of foreign practice of state involvement in increasing of investment attractiveness of regions and proves the urgent need for state involvement in high-tech industries support.

Keywords: investment attractiveness, investments, investment projects investment policy.

Постановка проблеми. Україна на початку ХХІ століття виявилася несприйнятливою до нових тенденцій розвитку глобальної економіки, багато регіонів залишаються на периферії інноваційних трендів, частка України на світовому ринку високих технологій залишається низькою. Слід зауважити, що станом на початок 2016 р. зовнішня торгівля високотехнологічними товарами характеризується низькими частками високотехнологічних товарів у загальному експорті та значним від'ємним сальдо, тобто Україна, при всіх своїх потенційних можливостях у сфері високих технологій та висококваліфікованих кадрах, все ще залишається залежною від імпорту високотехнологічних товарів.

За рівнем розвитку інноваційної сфери Україна значно відстає від провідних країн світу. Так, частка інноваційних товарів, робіт і послуг у загальному обсязі виробленої в регіонах України продукції становила в 2013 – 3,3 %, 2014 -2,5 %, 2015 – 1,4% [1]. Для порівняння в найбільш розвинених країнах світу до 75% приросту ВВП досягається за рахунок використання інновацій. Нерозвиненість інноваційної сфери в регіонах стає загрозливою в умовах зародження шостого технологічного укладу, що характеризується розвитком біо- і нанотехнологій, генної інженерії, мембранних і квантових технологій, альтернативної енергетики, аерокосмічних і ІТ-технологій, а також різким зниженням енергоємності та матеріалоємності виробництва.

Здійснення інвестицій на інноваційній основі визначають вимоги переходу національної економіки на шлях модернізації (V технологічний уклад) і інноваційного розвитку (VI технологічний уклад). Інвестиції без інновацій неефективні, не мають економічного сенсу, оскільки не створюють умов для підвищення конкурентоспроможності економіки, а продовжують забезпечувати подальший випуск застарілої продукції.

Тому одним із головних завдань інвестиційної політики регіону є створення сприятливого інвестиційного клімату, який формує передумови для результативного використання суспільно-економічних відносин і науково-технічного відновлення продуктивних сил через активну інвестиційну діяльність та сприяє підвищенню інвестиційної привабливості регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатоаспектність проблематики дослідження інвестиційної привабливості регіонів України набули свого втілення в наукових працях провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, серед них: І. Бланк, О. Власюк, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Долішній, І. Лукинов, І. Драган та ін. Проте питання інвестиційної привабливості регіонів, фактори, які впливають на формування інвестиційного клімату, можливість використання зарубіжного досвіду в Українських реаліях і сьогодні залишаються актуальними.

Постановка завдання. Виявлення проблем, що перешкоджають підвищенню інвестиційної

привабливості регіонів та факторів впливу на формування інвестиційних вкладень. Вивчення зарубіжної практики та обґрунтування доцільності її використання для підвищення інвестиційної привабливості регіонів.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день в економіці України створилася несприятлива ситуація. З одного боку, відносно низький курс національної валюти відкриває перспективи для розвитку імпортозамінюючих виробництв, з іншого боку - у держави й бізнесу істотно погіршилися можливості по нагромадженню й залученню коштів як на внутрішніх, так і на зовнішніх фінансових ринках. У даних умовах суб'єкти господарювання прагнуть максимально знизити ризики, більш ретельно підходячи до вибору напрямків вкладень коштів, а також вибору регіону для інвестування.

На думку ряду дослідників [2; 3; 4] одним із ключових факторів у залученні інвестицій у регіон є формування сприятливого інвестиційного клімату.

Інвестування як складова відтворювального механізму виконує досить важливу роль у процесі забезпечення економічної безпеки держави та регіонів, тому активізація інвестування торкається найглибших основ господарської діяльності і є вагомим визначником рівня економічної безпеки в будь-якому регіоні. Інвестиційна привабливість регіонів - інтегральна характеристика окремих регіонів країни з позиції інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення інвестиційних ресурсів і інших факторів, що істотно впливають на формування прибутковості інвестицій і інвестиційних ризиків. Практика інвестиційної діяльності в регіонах багато в чому залежить від того, наскільки органічно пов'язано державне й регіональне законодавство в цій сфері. Законодавство відіграє важливу роль у збільшенні можливостей регіонів у залученні інвестиційних ресурсів, але ефективність ухвалених рішень буде вища в тому випадку, якщо інвестиційне законодавство враховує регіональну специфіку.

На жаль, у сучасних умовах розвитку економіки країни існує низка проблем, що перешкоджають підвищенню інвестиційної привабливості регіонів для потенційних інвесторів. *По-перше*, недостатнє інституційне забезпечення інвестиційної політики в регіонах і на місцях. І, якщо на загальнодержавному рівні прийнято нормативні документи, що регламентують здійснення інвестиційної діяльності в країні, то на регіональному рівні відчувається розрізненість і неупорядкованість системи регулювання інвестиційної діяльності.

По-друге, недосконаліми є інструменти аналізу використання внутрішнього потенціалу регіону, що унеможлиблює однозначне розуміння інвестором перспектив капіталовкладень.

По-третє, важливою і болючою проблемою є погіршення соціально-економічної ситуації через проведення бойових дій на території країни, що не сприяє підвищенню інвестиційної привабливості регіонів. За результатами 2014 р. індекс обсягу капітальних інвестицій по Україні становив 75,9% порівняно з 2013 р., в 2015 р. – 98,3% порівняно з аналогічним показником 2014 р. [5]. Відзначається зростання концентрації обсягу інвестиційних ресурсів в одних і тих самих галузях господарської діяльності та відсутність привабливих можливостей для залучення інвестицій в інші галузі, тому не всі регіони мають можливості залучати інвестиційні ресурси [6]. Найбільш інвестиційно привабливими вважаються галузі переробної промисловості, будівництва, інформації та телекомунікації; водночас нестача інвестиційних коштів відчувається в галузях добувної промисловості і розроблення кар'єрів; сільського, лісового та рибного господарства та ін. Тобто слід визнати низьку ефективність розподілу інвестицій та низьку їх віддачу.

По-четверте, низька ефективність окремих інструментів стимулювання інвестиційних проєктів у регіонах. Використання таких інструментів як державне замовлення, Державний фонд регіонального розвитку є достатньо ефективними для підприємств, які є системотворюючими для розвитку галузей і регіонів та сприяють розвитку збутових регіональних ринків, позитивно впливають на економіку регіону. Інвестиційні субвенції на виконання проєктів залишаються елементами механізму ситуативного впливу, їх обсяг залежить від абстрактних чинників. Недостатньо чітко визначено механізм повернення субвенцій у разі їх неефективного використання.

По-п'яте, низький рівень розвитку інфраструктури. Стан автомобільних доріг Україні є незадовільним. За експертними оцінками, за якістю автомобільних доріг Україна посідає 137 місце у світі зі 144 [7]. Крім того, відсутня необхідна кількість логістичних центрів та об'єктів супутньої дорожньої інфраструктури.

Проблеми, які існують унеможливають зміцнення рейтингових позицій України на міжнародному рівні. Гамбурзький інститут світової економіки (HWWI) спільно з німецькою аудиторською компанією BDO AG оприлюднили рейтинг країн за інвестиційною привабливістю BDO International Business Compass (IBC). У рейтингу за 2016 рік Україна посіла 130-те місце (2015 рік – 89-те місце) із 174 країн [8].

Пошук регіонами нових ринків збуту товарів і послуг, зумовлений зміною господарських зв'язків, а також необхідністю накопичення ресурсів для потреб розвитку спричиняють посилення уваги до питань зміцнення інвестиційної спроможності регіонів та підвищення їх інвестиційної привабливості.

Для зростання інвестицій і переходу на інноваційний варіант розвитку національної економіки має на увазі активна державна інвестиційна політика, що включає не тільки заходи щодо стимулювання приватних інвестицій в економіку країни, але й активну участь самої держави в інвестиційному процесі.

Стан інвестиційних процесів в Україні залежить від безлічі факторів, що впливають як позитивно, так і негативно на обсяги інвестиційних вкладень. Фактори впливу на інвестиційну діяльність можна об'єднати у дві групи – це фактори стимулювання інвестицій та стримування інвестицій. До факторів стимулювання інвестицій слід віднести: політичну стабільність, збільшення нагромаджень і інвестиційних ресурсів населення, високе зношування основних засобів, що викликає необхідність модернізації економіки; рівень процентної ставки за кредитом. До стримуючих факторів необхідно віднести: використання корупційних схем, високий рівень інфляції, висока залежність державних фінансів і платіжного балансу від зовнішньоекономічної кон'юнктури, високі адміністративні бар'єри ведення бізнесу в регіонах, високі підприємницькі ризики, недостатній рівень інвестиційної привабливості національної економіки.

В умовах кризи необхідно, по-перше, посилення державного контролю за цільовим використанням інвестицій і розробка державної інвестиційної програми в довгостроковій перспективі. По-друге, необхідно збільшувати обсяги державних інвестицій у високотехнологічні галузі, створювати механізми підтримки інноваційного бізнесу через надання державних гарантій і розширення сфери державно-приватного партнерства. Необхідно стимулювати зміни податкової політики, спрямовані на заохочення компаній до реальних інвестицій і створення стимулів для їхньої зацікавленості в капітальних вкладеннях у реальний сектор економіки регіонів, залучення середнього й малого бізнесу регіону в реалізацію великих проєктів на основі ДПП. Нарешті, необхідні заходи щодо стимулювання припливу в країну іноземних інвестицій, особливо в сфері залучення прямих інвестицій у реальний сектор економіки, який найбільше їх потребує.

Для розробки основних напрямків розвитку інвестиційного процесу в регіонах України слід звернути увагу на зарубіжну практику участі держави в підвищенні інвестиційної привабливості регіонів. Її аналіз з позиції ймовірності і можливості застосування в регіонах дозволить прискорити процес рішення даної проблеми.

Розглянемо досвід залучення інвестицій в економіку таких країн, як США, Китай і Ірландія. Ці країни створили профільовані організації, що займаються питаннями інвестиційної діяльності, у тому числі формуванням інвестиційної прива-

бливості. Розглянуті держави мають багаторічний досвід пошуку інвесторів і методів підвищення інвестиційної привабливості.

Однією з держав, що найбільш стрімко розвиваються є Китай. У результаті своєї ефективної політики по залученню іноземних інвестицій він домогся істотних успіхів. Китай у 1970-і роки створив «спеціальні економічні зони» у регіонах (провінціях) Гуандонг і Фуян, при цьому сфера залучення іноземних інвестицій була пріоритетним напрямком політики держави й регіонів. Ці зони характеризувалися пільговим податковим режимом, зниженням адміністративних бар'єрів при відкритті й функціонуванні нового бізнесу, що дало можливість залучити великі обсяги інвестицій з Тайваню й Гонконгу [9].

Важливим успішним заходом Китаю по збільшенню інвестиційної привабливості стало створення системи інформування інвесторів, у зв'язку із чим відкрилося багато Інтернет-ресурсів, що рекламують інвестування в китайські підприємства, з'явилися Інтернет-сайти, які представляють винятково товари китайського виробництва для закордонних покупців. Інтерес представляє досвід Китаю по реакції на світову фінансову кризу й збереженню припливу іноземних інвестицій. У цих умовах уряд відкрив «зелену лінію» з метою спрощення реєстрації підприємств із іноземним капіталом [9].

Значну роль у залученні інвестицій належить формуванню стратегії підвищення інвестиційної привабливості. Однією із країн, що домоглися успіху шляхом активної й чіткої державної політики в певних галузях промисловості, є Ірландія, яка в результаті припливу іноземних інвестицій, досягнула високих темпів економічного зростання. В Ірландії з метою вдосконалювання контролю над інвестиційною діяльністю ще в 1960-і роки було створене Агентство по індустріальному розвитку країни, завдяки якому здійснювався пошук можливих інвесторів з метою заповнення «білих плям» в економіці, акцент робився на високотехнологічні підприємства.

Пільги полягали в зниженні ставок податку на прибуток, що дозволило залучити великий обсяг іноземного капіталу. Таким чином, Агентство по індустріальному розвитку в Ірландії сприяло залученню іноземного капіталу за допомогою виваженої податкової політики, постійним доведенням до іноземних інвесторів інформації про зміни економічної ситуації в країні, а також акцентуацією уваги на залученні інвестицій у високотехнологічні галузі. Результатом діяльності Агентства стало збільшення інвестицій в 30 разів [10].

До країн, які значну увагу приділяють чіткій розробці інвестиційної політики належить США. Ще наприкінці 90-х років минулого століття були створені спеціальні міжнародні торговельні під-

розділи в кожному регіоні (штаті), діяльність яких була спрямована на залучення іноземних інвестицій. Крім цього, кожен штат створив свою підприємницьку зону, що передбачає різні пільги для іноземних інвесторів. Залучення інвесторів здійснюється через зниження податкових ставок, надання дотацій, субсидій, фінансування наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт [11]. Формування інвестиційної політики в США відрізняється тим, що підтримка американських експортерів державою є в основному інформаційною: розроблені безліч державних сайтів, які містять докладну й точну інформацію для керівництва американських підприємств про можливі шляхи експорту товарів, про іноземні ринки збуту продукції. Під керівництвом уряду США створений спеціальний Інтернет-портал з метою публікації відомостей про укладені договори співробітництва з іноземними інвесторами й розміщення інформації про перспективи, що відкриваються, для американського бізнесу.

Враховуючи зарубіжну практику участі держави в підвищенні інвестиційної привабливості регіонів слід визначити, що для забезпечення збалансованого економічного розвитку регіонів та сприянню їх інвестиційної привабливості поряд з іншими заходами можливо використання таких економічних інструментів, як спеціальні режими економічної діяльності (СпРЕД). В умовах сучасності СпРЕД застосовуються в багатьох країнах світу для підвищення їх конкурентних позицій та збалансування регіонального розвитку.

У реаліях сьогодення Україна має можливості використати СпРЕД як ефективні економічні інструменти для збалансування регіонального розвитку. Згадуючи національний досвід перших років впровадження ВІЗ (вільних економічних зон) і ТПР (території пріоритетного розвитку), коли для окремих суб'єктів господарювання формувались системи преференцій та індивідуальні умови для певних функціональних одиниць. Використання такого підходу дало можливість відчутти позитивні результати в збалансуванні регіонального розвитку. Для прикладу, депресивний регіон, яким у середині 1990-х років була Закарпатська область, після створення СЕЗ та ТПР вийшов у лідери за темпами нарощення інвестицій в Україні (на початку 2000-х років) [12].

Заслугує особливої уваги досвід Туреччини, яка для симулювання організованих індустріальних зон (ОІЗ) перейшла з однорівневої системи стимулювання (ця система однакова для всіх, вона не забезпечувала необхідних інвестиційних потоків у депресивні й слабозвинені регіони) до дворівневої диференційованої системи стимулювання з широким переліком пільг (зокрема, звільнення від сплати прибуткового податку, митних зборів, зниження ставки корпоративного податку).

Таким чином сформована система податкових стимулів виявилась суттєвою для резидентів ОІЗ, що дало можливість забезпечити спрямованість інвестиційних потоків саме в депресивні й слабозвинені регіони.

Висновки. Таким чином, використовуючи іноземний досвід та власні можливості країни необхідно акцентувати увагу на таких напрямках підвищення інвестиційної привабливості регіонів: забезпечення регіональними органами влади ефективного захисту прав інвесторів та надання гарантії іноземним інвесторам щодо стабільності ведення бізнесу в регіонах; промоція перспективних інвестиційних проектів; подальший розвиток інституціонального середовища, у тому числі регіональних інститутів розвитку, що підтримують середній і малий бізнес; залучення середнього й малого бізнесу регіону в реалізацію великих проектів на основі ДПП; запровадження практики переходу від малоефективних регіональних програм інвестиційного розвитку до реалізації обласних програм розбудови елементів регіональної та місцевої інвестиційно-інноваційної інфраструктури; використання спеціальних режимів економічної діяльності для підвищення конкурентних позицій регіонів; пропагування на власних Інтернет-сторінках місцевих органів влади можливості та переваги регіонального бізнесу, що сприятиме активізації інвестиційної діяльності в регіоні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Індокси капітальних інвестицій за видами економічної діяльності за 2013-2015 рр. [http://ukrstat.gov.ua]
2. Інвестиційна привабливість регіонів (повна версія). Підготовлено Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України. – Київ, 2014. – 390 с.
3. Іщук С.О. Оцінювання інвестиційної привабливості регіону: методичний аспект / С.О. Іщук, Т.В. Кулініч // Регіональна економіка. – 2010. – № 3. – С. 71–78.
4. Мамонова К.М. Інвестиційна привабливість як необхідна складова інвестиційного процесу: концептуальні підходи до її визначення та аналізу [Текст] / К.М. Мамонова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т., 2008. – Вип. 235, Т. IV. – С. 844-853.
5. Статистичний бюлетень «Капітальні інвестиції в Україні» https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/06/Arch_ki_bl.htm
6. Шляхи відновлення інвестиційної активності в регіонах України в умовах економічної нестабільності. Аналітична записка. <http://www.niss.gov.ua/articles/2053/>
7. Україна потрапила у світовий рейтинг якості доріг: 7 місце з кінця Джерело: fakty.ictv.ua [Електро-